

УДК 342.9:004.056(477)

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.2.51>

СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОВІРЧИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Лютіков П.С.,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного та приватного права,
Університет митної справи та фінансів,
ORCID: 0000-0001-6173-0128*

Черненко О.М.,
*кандидат юридичних наук,
ORCID: 0009-0004-0119-3294*

Барбашин С.В.,
*адвокат, м. Дніпро
ORCID: 0009-0009-6701-841X*

Лютіков П.С., Черненко О.М., Барбашин С.В. Система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення надання електронних довірчих послуг в Україні.

Метою дослідження є характеристика системи суб'єктів адміністративно-правового забезпечення надання електронних довірчих послуг в Україні. Актуальність дослідження пов'язана із тим, що функціонування системи електронних довірчих послуг в Україні безпосередньо залежить від узгодженої діяльності суб'єктів, які забезпечують її нормативне проектування, методологічний супровід, безпосередню операційну реалізацію, контроль, нагляд та правовий захист. Разом із тим у вітчизняній адміністративно-правовій науці система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення надання електронних довірчих послуг ще не стала предметом самостійного й комплексного дослідження. Наявні наукові підходи переважно зосереджуються або на загальних питаннях правового регулювання електронних довірчих послуг, або на характеристиці окремих уповноважених органів і надавачів послуг, залишаючи поза належною увагою їх системну організацію як багаторівневого утворення. Це ускладнює формування цілісного уявлення про внутрішню структуру відповідної системи, її підсистеми, ієрархію, а також особливості взаємодії органів публічної влади, спеціалізованих регуляторів, контролюючих суб'єктів, надавачів послуг і судових органів у межах єдиного адміністративно-правового механізму. Саме тому актуалізується потреба у науковому осмисленні системи суб'єктів адміністративно-правового забезпечення надання електронних довірчих послуг в Україні з позицій системного підходу, що дозволяє розкрити її цілісність, упорядкованість, структурність та функціональну багаторівневність.

У підсумку проведеного дослідження, авторами встановлено, що система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення надання електронних довірчих послуг в Україні – це побудована на стійких взаємозв'язках внутрішнього й зовнішнього характеру, сукупність різнорівневих органів публічної влади та інших суб'єктів наділених відповідними повноваженнями, які на принципах координації, субординації та підпорядкування взаємодіють між собою з метою створення належних організаційних, процедурних і правових умов функціонування системи електронних довірчих послуг, гарантування прав і законних інтересів учасників відповідних правовідносин, а також забезпечення стабільності, безпеки та довіри у цифровому публічному середовищі.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, державне регулювання та нагляд, електронна ідентифікація, електронні довірчі послуги, інформаційне забезпечення, інструменти публічного адміністрування, кваліфіковані надавачі послуг, кібербезпека, система суб'єктів, центральний засвідчувальний орган, цифрове довірче середовище.

Liutikov P.S., Chernenki O.M., Barbashyn S.V. The system of subjects of administrative and legal support for the provision of electronic trust services in Ukraine.

The purpose of the study is to characterize the system of subjects of administrative and legal support for the provision of electronic trust services in Ukraine. The relevance of the study is обусловлена the fact that the functioning of the electronic trust services system in Ukraine directly depends on the coordinated activity of the subjects that ensure its regulatory design, methodological support, direct operational implementation, control, supervision, and legal protection. At the same time, in domestic administrative law scholarship, the system of subjects of administrative and legal support for the provision of electronic trust services has not yet become the subject of an independent and comprehensive study. Existing scientific approaches are mainly focused either on general issues of legal regulation of electronic trust services or on the characteristics of individual authorized bodies and service providers, leaving without due attention their systemic organization as a multi-level formation. This complicates the formation of a holistic understanding of the internal structure of the relevant system, its subsystems, hierarchy, as well as the peculiarities of interaction between public authorities, specialized regulators, supervisory bodies, service providers, and judicial authorities within a unified administrative and legal mechanism. Therefore, there is a growing need for a scientific understanding of the system of subjects of administrative and legal support for the provision of electronic trust services in Ukraine from the standpoint of a systemic approach, which makes it possible to reveal its integrity, orderliness, structure, and functional multi-level nature.

As a result of the conducted study, the authors have established that the system of subjects of administrative and legal support for the provision of electronic trust services in Ukraine is a set of multi-level public authorities and other entities vested with relevant powers, built on stable internal and external interconnections, which interact on the basis of coordination, subordination, and hierarchy in order to create appropriate organizational, procedural, and legal conditions for the functioning of the electronic trust services system, to ensure the rights and legitimate interests of participants in the relevant legal relations, as well as to guarantee stability, security, and trust in the digital public environment.

Key words: administrative and legal support, cybersecurity, digital trust environment, electronic identification, electronic trust services, information support, public administration tools, qualified service providers, state regulation and supervision, system of subjects, central certification authority.

Постановка проблеми. Функціонування системи електронних довірчих послуг в Україні безпосередньо залежить від узгодженої діяльності суб'єктів, які забезпечують її нормативне проектування, методологічний супровід, безпосередню операційну реалізацію, контроль, нагляд та правовий захист. Як відомо, у межах відповідного механізму адміністративно-правового забезпечення саме система суб'єктів виступає тією ланкою, через яку забезпечується практичне втілення правових приписів, організаційна стійкість цифрового довірчого середовища та дотримання процедурних вимог під час надання електронних довірчих послуг. За таких умов стає цілком очевидним, що особливої ваги набувають питання визначення кола відповідних суб'єктів, меж їх компетенції, функціонального призначення та характеру взаємозв'язків між ними, оскільки від належної побудови цієї системи залежить цілісність, стабільність і результативність усього механізму адміністративно-правового забезпечення.

Разом з тим, зауважимо, що у вітчизняній адміністративно-правовій науці система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення надання електронних довірчих послуг ще не стала предметом самостійного й комплексного дослідження. На жаль, наявні наукові підходи переважно зосереджуються або на загальних питаннях правового регулювання електронних довірчих послуг, або на характеристиці окремих уповноважених органів і надавачів послуг, залишаючи поза належною увагою їх системну організацію як багаторівневого утворення, що суттєво ускладнює формування цілісного уявлення про внутрішню структуру відповідної системи, її підсистеми, ієрархію, а також особливості взаємодії органів публічної влади, спеціалізованих регуляторів, контролюючих суб'єктів, надавачів послуг і судових органів у межах єдиного адміністративно-правового механізму.

Саме тому актуалізується потреба у науковому осмисленні системи суб'єктів адміністративно-правового забезпечення надання електронних довірчих послуг в Україні з позицій системного підходу, що дозволяє розкрити її цілісність, упорядкованість, структурність та функціональну багаторівневність.

Метою дослідження є характеристика системи суб'єктів адміністративно-правового забезпечення надання електронних довірчих послуг в Україні.

Стан опрацювання проблематики. Слід відзначити, що правова доктрина переважно зосереджується на цивільно-правових і господарсько-правових аспектах електронної комерції, у межах яких аналізуються окремі елементи довірчої інфраструктури, зокрема електронний підпис, засоби автентифікації та верифікації даних. Так, Ю.О. Борисова та А.А. Маркулинець розглядали електронну комерцію крізь призму цивільно-правового регулювання електронних правочинів і підприємницької діяльності з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій [1; 2]. Окремі аспекти правового регулювання електронної взаємодії також досліджувалися в межах міжнародного приватного права (О.С. Василенко) та господарського права (М.М. Дутов, А.В. Погоріленко), з акцентом на електронні документи, цифровий підпис, смарт-контракти та ідентифікацію сторін, тоді як О.В. Костенко та О.В. Голіна порушували питання транскордонності та договірної опосередкування довірчих електронних послуг [3; 4; 5; 6; 7].

Водночас адміністративно-правовий вимір електронних довірчих послуг залишається малодослідженим, за винятком дисертаційної роботи Н.В. Білоцерківця, у якій обґрунтовано їх публічно-правову природу та участь суб'єктів публічної адміністрації у відповідних правовідносинах [8].

Натомість проблематика визначення сутності та змісту адміністративно-правового забезпечення як у загальнотеоретичному вимірі, так і в межах окремих сфер публічної діяльності, залишається предметом активного наукового пошуку багатьох учених-адміністративістів. Зокрема, відповідні питання досліджувалися у працях О.Ф. Андрійко, А.Г. Бобкової, О.М. Гуміна, О.В. Звенигородської, Р.В. Ігоніна, В.В. Ковальського, М.О. Котелюха, І.О. Личенко, В.А. Медяника, О.С. Пачинського, О.М. Пилип'юка, В.В. Полубатко, Є.В. Пряхіна, Ю.Ю. Пустовіт, В.Ю. Терехова, Г.П. Циверенка, В.О. Черниша, І.М. Шопіної, а також багатьох інших науковців, що свідчить про доктринальну складність і міжаспектний характер цієї категорії [9, с. 175-176].

Виклад основного матеріалу. Відповідно до методології системного підходу, функціонування предмета (процесів надання послуг) безпосередньо залежить від ефективності взаємодії суб'єктів владних повноважень, надавачів послуг та контролюючих органів. Кожен із цих суб'єктів «оперує» певною складовою предмета: одні забезпечують правовий фундамент, інші – технічну та організаційну стійкість, а треті – нагляд за дотриманням процедурних вимог, що в сукупності й утворює цілісний режим адміністративно-правового забезпечення.

У цьому контексті відзначимо, що особливої ваги набуває встановлення меж компетенції кожного суб'єкта, розмежування їх функцій та координація діяльності у сфері електронних довірчих послуг. Оскільки йдеться про цифрове середовище, у якому поєднуються публічні та приватні елементи, система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення не може обмежуватися виключно органами державної влади у класичному розумінні. Вона охоплює також і спеціалізовані органи контролю, суб'єктів, наділених окремими публічними повноваженнями, а також інших учасників, діяльність яких має публічно-значимий характер. Саме тому подальший аналіз має бути спрямований на з'ясування елементів та структури системи суб'єктів адміністративно-правового забезпечення надання електронних довірчих послуг в Україні, визначення їх адміністративно-правового статусу, обсягу компетенції та взаємозв'язку між ними у межах відповідного механізму.

Спираючись на узагальнений аналіз нині відомих визначень системи та окреслення таких її ознак як цілісність, упорядкованість та структурність, ми маємо підстави розглядати систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення надання електронних довірчих послуг як складне багаторівневе утворення. Так, у межах цієї системи така властивість як ієрархічність проявляється через існування функціонально відмінних підсистем, кожна з яких виконує частину загальної програми щодо створення належних умов функціонування цифрового середовища. Зокрема, для цілей нашого дослідження доцільно виокремити наступні підсистеми: 1) стратегічного детермінування та нормативного проектування; 2) спеціальної забезпечувальної компетенції та методологічного управління; 3) безпосередньої операційної реалізації; 4) наглядово-охоронної діяльності. На наше переконання, запропонований розподіл дозволяє простежити, як самовизначеність системи реалізується через взаємодію її елементів вертикального та горизонтального характеру.

Відштовхуючись від вказаного, відзначимо, що на нашу думку, першою та ієрархічно вищою підсистемою суб'єктів адміністративно-правового забезпечення є підсистема стратегічного де-

термінування та нормативного проектування. Її ключова роль полягає у реалізації властивостей упорядкованості та самовизначеності всієї системи через встановлення первинних правових координат.

Центральним суб'єктом цього рівня виступає Верховна Рада України, яка як єдиний орган законодавчої влади, що закріплює стратегічний вектор розвитку цифрового довірчого середовища у законах України. Забезпечувальний вплив парламенту України має фундаментальний характер, оскільки саме на законодавчому рівні фіксується дорожня карта функціонування системи, що не може бути зведена до функцій її окремих елементів. Ключовим актом у цьому контексті є Закон України від 05 жовтня 2017 року «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», який визначає правові та організаційні засади електронної ідентифікації та надання електронних довірчих послуг, права та обов'язки суб'єктів відносин у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг, порядок здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг [10]. Проте законодавчий фундамент цілісного механізму адміністративно-правового забезпечення є значно ширшим і у тому числі включає також:

- Закон України від 22 травня 2003 року «Про електронні документи та електронний документообіг», що встановлює основні організаційно-правові засади обігу та використання електронних документів. У межах досліджуваного механізму цей акт детермінує правовий статус результатів надання довірчих послуг, надаючи їм форми юридичного факту та забезпечуючи їх повноцінне функціонування в публічно-правовій сфері [11];

- Закон України від 05 жовтня 2017 року «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», що визначає правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їхньої діяльності із забезпечення кібербезпеки, частиною якої є система довірчих послуг [12];

- Закон України від 05 липня 1994 року «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах», який регулює відносини у сфері захисту інформації в інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах, у тому числі детермінує вимоги до надійності програмно-технічних комплексів надавачів послуг [13];

- Закон України від 23 лютого 2006 року «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України», у якому визначено правові основи організації та діяльності Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України як одного із важливих суб'єктів механізму адміністративно-правового забезпечення надання електронних довірчих послуг [14].

Отже, Верховна Рада України через законодавче закріплення стратегічних засад державної політики у цій сфері реалізує властивість цілісності системи, інтегруючи сферу електронних довірчих послуг у загальнодержавний правовий простір та наділяючи інші ланки механізму необхідною компетенцією.

Другим ключовим елементом цієї підсистеми виступає Кабінет Міністрів України, який, згідно з нормами Конституції України та Закону України «Про Кабінет Міністрів України», забезпечує проведення державної політики у сфері цифровізації та цифрового розвитку. Адміністративно-правовий статус Уряду в цій системі деталізується через статтю 5 Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», яка наділяє його широким колом забезпечувальних повноважень, до яких зокрема можна віднести:

- здійснення державної політики у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг;
- визначення пріоритетних напрямів розвитку сфер електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг;
- координації діяльності органів, що здійснюють державне регулювання у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг, крім Національного банку України;
- прийняття у межах своїх повноважень нормативно-правових актів у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг;
- державної підтримки розвитку сфер електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг;

- організації міжнародного співробітництва у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг;
- здійснення інших повноважень у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг, визначених законом [10].

Слід відзначити, що реалізація повноваження щодо прийняття нормативно-правових актів у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг втілюється у прийнятті засадничих підзаконних актів у цій сфері. Серед вказаних актів можна зокрема згадати:

- Постанову Кабінету Міністрів України від 28 червня 2024 р. № 764 «Деякі питання електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг», якою затверджено такі акти: Вимоги до надавачів послуг електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг; Порядок інформування контролюючого органу та користувачів послуг електронної ідентифікації, користувачів електронних довірчих послуг про порушення конфіденційності та/або цілісності інформації; Порядок перевірки інформації про осіб, яким видаються засоби електронної ідентифікації або кваліфіковані сертифікати відкритих ключів з використанням відомостей інформаційних систем та публічних електронних реєстрів; Порядок використання псевдонімів фізичними особами, які є користувачами послуг електронної ідентифікації або електронних довірчих послуг; Порядок проведення перевірки цивільної правоздатності та дієздатності юридичної особи чи фізичної особи - підприємця під час надання електронних довірчих послуг [15];

- Постанову Кабінету Міністрів України від 01 серпня 2023 р. № 798 «Про затвердження Порядку використання електронних довірчих послуг в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях державної форми власності», якою визначено вимоги щодо використання кваліфікованих електронних довірчих послуг в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях державної форми власності [16];

- Постанову Кабінету Міністрів України від 11 серпня 2023 р. № 844 «Про затвердження вимог до Довірчого списку». Ці вимоги спрямовані на забезпечення ведення Довірчого списку у складі інформаційно-комунікаційної системи центрального засвідчувального органу, його інформаційного наповнення, технічної підтримки, супроводження обміну інформацією між його складовими частинами з метою забезпечення довіри між суб'єктами відносин у сфері електронних довірчих послуг, а також його використання для взаємного визнання електронних довірчих послуг між Україною та Європейським Союзом та сприяння інтеграції України у світовий електронний інформаційний простір [17];

- Постанову Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2023 р. № 1150 «Про затвердження Положення про інтегровану систему електронної ідентифікації», яка визначає порядок призначення, визначення структури, функціонування інтегрованої системи електронної ідентифікації, її створення та використання [18];

- Постанову Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856 «Питання Міністерства цифрової трансформації» [19], якою визначено інституційні межі діяльності головного суб'єкта управління у цій сфері.

У контексті вертикальних зв'язків в межах вказаної системи зауважимо, що взаємозв'язок між Верховною Радою та Кабінетом Міністрів у межах цієї підсистеми демонструє властивість структурності, оскільки парламент через закон закріплює межі компетенції, а Уряд, реалізуючи свої повноваження, формує цілісний правовий режим забезпечення. Таке нормативне проектування створює умови для упорядкованості системи, де законодавчі приписи знаходять своє логічне продовження у підзаконних актах, що регулюють діяльність суб'єктів наступних ієрархічних рівнів.

Таким чином, можна зробити попередній висновок, що Кабінет Міністрів України виступає суб'єктом, який переводить стратегічне детермінування у площину реального управлінського впливу, створюючи нормативне підґрунтя для спеціалізованих органів. Це логічно зумовлює перехід до аналізу підсистеми спеціальної забезпечувальної компетенції та методологічного управління, де ключова роль належить Міністерству цифрової трансформації України та Національному Банку України.

Функціональне призначення вказаної підсистеми полягає у формуванні внутрішньої архітектури довіри, методологічному супроводі процесів ідентифікації та створенні технологічних умов для функціонування предмета забезпечення. Особливістю цієї підсистеми є її дуалістична структура, що відображає властивість структурності системи суб'єктів через поєднання загального та секторального (фінансового) регулювання.

Безперечно, слід підкреслити, що ключовим суб'єктом цього рівня виступає Міністерство цифрової трансформації України (далі за текстом – Мінцифри). Як було зазначено вище, його адміністративно-правовий статус як головного органу у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг, закріплено у Положенні про Міністерство цифрової трансформації України. Відповідно до пункту 4 цього Положення, Міністерство не лише здійснює нормативне регулювання, а й безпосередньо координує діяльність усіх учасників довірчого середовища.

Особливе місце у структурі механізму посідає реалізація Мінцифрою функцій центрального засвідчувального органу (далі за текстом – ЦЗО). Так, закон «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» закріплює спеціальний статус і особливості діяльності ЦЗО як ключового елемента національної системи кваліфікованих електронних довірчих послуг. Зокрема, ЦЗО надає кваліфікованим надавачам електронних довірчих послуг кваліфіковану електронну довірчу послугу формування, перевірки та підтвердження чинності кваліфікованих сертифікатів електронного підпису чи печатки. Така діяльність здійснюється із використанням самопідписаного сертифіката електронної печатки ЦЗО та ґрунтується на договірних засадах між адміністратором його інформаційно-комунікаційної системи та відповідним кваліфікованим надавачем. При цьому закон прямо передбачає безоплатний характер надання цих послуг, що підкреслює їх системоутворююче значення для всієї довірчої інфраструктури та відмежовує їх від ринкових сервісів у вузькому розумінні [10].

Водночас, згідно зі статтею 5 Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», невід'ємним елементом цієї підсистеми є Національний банк України (далі за текстом – НБУ). Повноваження НБУ мають характер спеціальної компетенції та спрямовані на забезпечення стабільності фінансового сектору.

Зокрема на НБУ покладено утворення засвідчувального центру для забезпечення внесення до Довірчого списку відомостей про банки, інших осіб, що здійснюють діяльність на ринках фінансових послуг, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює НБУ, про операторів платіжних систем та/або учасників платіжних систем, технологічних операторів платіжних послуг, які мають намір надавати кваліфіковані електронні довірчі послуги відповідно до вимог цього Закону. Засвідчувальний центр надає кваліфіковану електронну довірчу послугу з формування, перевірки та підтвердження чинності кваліфікованого сертифіката електронного підпису або печатки кваліфікованим надавачам електронних довірчих послуг, відомості про яких внесені до Довірчого списку, на підставі рішення засвідчувального центру з використанням самопідписаного сертифіката електронної печатки засвідчувального центру [10].

Узагальнюючи аналіз цієї підсистеми суб'єктів, зазначимо, що описана вище її ієрархічність, де загальна методологія Мінцифри доповнюється секторальним регулюванням НБУ, дозволяє системі суб'єктів адміністративно-правового забезпечення надання електронних довірчих послуг в Україні зберігати свою цілісність, попри складність та багатогранність предмету впливу. Натомість якщо суб'єкти описаних вище рівнів формують правову «архітектуру» довіри, то елементи підсистеми безпосередньої операційної реалізації виступають безпосереднім інструментарієм її функціонування, перетворюючи статичні вимоги закону на динамічний процес надання послуг. У межах цієї підсистеми властивість структурності механізму адміністративно-правового забезпечення набуває свого завершеного вигляду, оскільки саме тут відбувається безпосередній контакт із зовнішнім середовищем – споживачами послуг.

Ключовими елементами цієї підсистеми виступають надавачі, чий адміністративно-правовий статус диференціюється залежно від рівня довіри до послуг, що ними надаються. Спираючись на легальні дефініції спеціального Закону, ми можемо виокремити два рівні суб'єктного складу цієї підсистеми:

надавач електронних довірчих послуг – це юридична особа незалежно від організаційно-правової форми та форми власності або фізична особа – підприємець, яка надає одну або більше електронних довірчих послуг [10]. Цей статус є базовим і визначає суб'єкта як учасника ринку, що зобов'язаний дотримуватися загальних вимог щодо захисту персональних даних та функціонування інформаційно-комунікаційних систем;

кваліфікований надавач електронних довірчих послуг – суб'єкт вищого рівня надійності, яким є юридична особа або ФОП, що надає одну або більше кваліфікованих послуг та, що є принци-

повим для механізму забезпечення, відомості про яку внесені до Довірчого списку [10]. Саме внесення до Довірчого списку є актом адміністративного визнання, який наділяє суб'єкта правом створювати юридично значущі факти найвищого рівня довіри.

Аналіз прав та обов'язків надавачів дозволяє виокремити ключові аспекти їхнього функціонування, що має характер виконання делегованих публічно-значущих функцій забезпечувального характеру:

- право на електронну взаємодію з державними реєстрами. Важливою ознакою статусу надавача є право отримувати дані для ідентифікації особи безпосередньо з інформаційних ресурсів Міністерства внутрішніх справ України (Єдиний державний демографічний реєстр), Державного реєстру фізичних осіб – платників податків, ДРАЦС та інших публічних реєстрів. Це перетворює надавача на активного учасника системи міжвідомчої взаємодії, що забезпечує достовірність ідентифікаційних даних у сертифікатах;

- делеговані обов'язки публічного характеру. Стаття 13 Закону покладає на надавачів обов'язки, що виходять за межі звичайного господарювання. Це, зокрема: забезпечення цілодобового доступу до реєстрів сертифікатів; впровадження заходів з управління ризиками безпеки; негайне інформування (протягом 24 годин) контролюючого органу про порушення конфіденційності чи цілісності даних;

- особливий режим відповідальності кваліфікованих надавачів. Відповідно до ч. 5 ст. 13, кваліфіковані надавачі зобов'язані забезпечувати відшкодування можливої шкоди через спеціальні рахунки (у банку, казначействі або НБУ) або страхування відповідальності. Це свідчить про те, що держава розглядає їх як гарантів майнової безпеки користувачів у цифровому просторі;

- інституційна інтегрованість. Кваліфіковані надавачі зобов'язані приєднуватися до програмного інтерфейсу (API) інформаційно-комунікаційної системи ЦЗО. Це підкреслює властивість цілісності системи: надавач є технологічно «прошитим» у загальну державну архітектуру довірчих послуг.

Очевидно, що взаємозв'язок у цій підсистемі демонструє високий рівень підпорядкованості. Надавач такого роду послуг не може функціонувати як автономний елемент, оскільки він нормативно та інституційно прив'язаний до регламенту ЦЗО та вимог Постанови Кабінету Міністрів України від 28 червня 2024 р. № 764 «Деякі питання електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг». Така висока концентрація публічних обов'язків та ризиків логічно обумовлює потребу у зовнішньому контролі та правовому захисті, що зосереджені у підсистемі наглядово-забезпечувальної та охоронної діяльності.

Функціональне призначення підсистеми наглядово-забезпечувальної та охоронної діяльності полягає у виконанні ролі своєрідного інституційного імунітету, що забезпечує зовнішній спеціалізований нагляд та контроль за дотриманням правового режиму, а також правоохоронний захист цілісності всього механізму адміністративно-правового забезпечення надання електронних довірчих послуг в Україні.

Суб'єктний склад цієї підсистеми включає органи спеціалізованого державного контролю у цій сфері. Ст. 8 Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» передбачає, що спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань організації спеціального зв'язку та захисту інформації виконує функції контролюючого органу у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг [10].

Статус вказаного органу згідно чинного законодавства має Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України (далі за текстом – Держспецзв'язку України), яка відповідно до ст. 2 спеціального Закону України є державним органом, який призначений для забезпечення функціонування і розвитку державної системи урядового зв'язку, Національної системи конфіденційного зв'язку, формування та реалізації державної політики у сферах криптографічного та технічного захисту інформації, кіберзахисту, поштового зв'язку спеціального призначення, урядового фельд'єгерського зв'язку, активної протидії агресії у кіберпросторі, а також інших завдань відповідно до закону [14].

Натомість органи правопорядку забезпечують реагування на правопорушення, що загрожують національній безпеці або правам громадян у цифровій сфері. До них, як відомо належать спеціалізовані підрозділи Національної поліції України (зокрема Департамент кіберполіції, який здійснює оперативне виявлення кіберзлочинів, пов'язаних із викраденням (компрометацією) особистих ключів, незаконним доступом до систем надавачів та використанням електронної іденти-

фікації у шахрайських схемах), Служби безпеки України (у тому числі Департамент контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки СБУ (ДКЗІБ), що забезпечує захист від масштабних кібератак на державні інформаційні ресурси та реєстри, що є основою електронних довірчих послуг, та запобігає загрозам національній безпеці у цій сфері.

Логічним і завершальним етапом у функціонуванні підсистеми наглядово-забезпечувальної та охоронної діяльності виступає судова ланка. Якщо органи правопорядку та спеціалізовані служби зосереджені на оперативному припиненні та розслідуванні протиправних посягань, то судова влада забезпечує фінальну правову верифікацію дій усіх учасників правовідносин та виступає найвищою гарантією дотримання балансу між приватними інтересами користувачів і публічними повноваженнями держави.

У цьому контексті особливе місце посідають судові органи, чия роль у механізмі адміністративно-правового забезпечення електронних довірчих послуг знаходить прояв у різних аспектах. Наприклад, суди адміністративної юрисдикції забезпечують правовий захист надавачів та користувачів від можливого свавілля чи помилок з боку суб'єктів державного регулювання (Мінцифри, НБУ) та контролю (Держспецзв'язку). Розглядаючи позови щодо оскарження рішень про відмову у внесенні до Довірчого списку, скасування статусу кваліфікованого надавача або накладення адміністративних санкцій, суди, зокрема, перевіряють відповідність дій державних органів принципам обґрунтованості, пропорційності та неупередженості.

Поряд із цим, у процесі розгляду цивільних, кримінальних чи господарських справ суди безпосередньо оцінюють електронні докази, сформовані з використанням довірчих послуг, фактично здійснюючи верифікацію юридичної значущості результатів послуг. Приймаючи рішення про визнання (або спростування) чинності електронного підпису чи печатки на документі, суд підтверджує ефективність функціонування всього механізму забезпечення у конкретному правовому випадку.

Також суди забезпечують судовий захист прав користувачів як суб'єктів персональних даних. Враховуючи, що надавачі довірчих послуг оперують значними масивами конфіденційної інформації, судова система забезпечує охорону конституційного права на приватність, розглядаючи спори щодо порушення режиму захисту персональних даних у межах функціонування інформаційно-комунікаційних систем.

Отже, можна відзначити, що судова ланка замикає цикл адміністративно-правового забезпечення, перетворюючи його з теоретично сконструйованого режиму на реально діючу систему правових гарантій, де будь-яка девіація у діяльності суб'єктів операційного чи регуляторного рівнів отримує остаточну правову оцінку.

Висновки. Таким чином, система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення надання електронних довірчих послуг в Україні – це побудована на стійких взаємозв'язках внутрішнього й зовнішнього характеру, сукупність різнорівневих органів публічної влади та інших суб'єктів наділених відповідними повноваженнями, які на принципах координації, субординації та підпорядкування взаємодіють між собою з метою створення належних організаційних, процедурних і правових умов функціонування системи електронних довірчих послуг, гарантування прав і законних інтересів учасників відповідних правовідносин, а також забезпечення стабільності, безпеки та довіри у цифровому публічному середовищі [20, с. 138-139].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Борисова Ю.О. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері електронної комерції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2012. 210 с.
2. Маркулинець А.А. Цивільно-правове регулювання електронної комерції в Україні та світі: дис. ... докт. філософ. у галузі права: 081. Ужгород, 2024. 327 с.
3. Василенко О.С. Уніфікація правил електронної комерції в рамках ЮНСІТРАЛ: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2013. 180 с.
4. Погоріленко А.В. Господарсько-правове регулювання договірних відносин у сфері електронної комерції: дис. ... докт. філософ. у галузі права: 081. Київ, 2022. 240 с.
5. Дутов М.М. Правове забезпечення розвитку електронної комерції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04, 2003. 178 с.
6. Костенко О.В. Правове забезпечення транскордонного надання електронних довірчих послуг: дис. ... докт. філософ. у галузі права: 081. Київ, 2020. 269 с.

7. Голіна О. До питання про поняття довірчих електронних послуг та їх договірного забезпечення. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 73-76. URL: <https://pgr-journal.kiev.ua/archive/2018/5/15.pdf>.
8. Білоцерковець Н. В. Адміністративно-правове регулювання у сфері надання електронних довірчих послуг: дис. ... докт. філософ. у галузі права: 081. Київ, 2020. 257 с.
9. Барбашин С.В. Адміністративно-правове забезпечення надання електронних довірчих послуг в Україні: сутність та поняття. *Аналітично-порівняльне правознавство. Електронне наукове видання*. 2026. № 1. Частина 2. С. 174–180. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.2.27>.
10. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05 жовтня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#n534>.
11. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>.
12. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05 жовтня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.
13. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: Закон України від 05 липня 1994 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>.
14. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України: Закон України від 23 лютого 2006 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3475-15#Text>.
15. Деякі питання електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг»: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 червня 2024 р. № 764. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/764-2024-%D0%BF#n571>.
16. Про затвердження Порядку використання електронних довірчих послуг в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях державної форми власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 серпня 2023 р. № 798. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/798-2023-%D0%BF#Text>.
17. Про затвердження вимог до Довірчого списку: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 серпня 2023 р. № 844. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/844-2023-%D0%BF#Text>.
18. Про затвердження Положення про інтегровану систему електронної ідентифікації Постанову Кабінету Міністрів України від 03 листопада 2023 р. № 1150. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-2023-%D0%BF#Text>.
19. Питання Міністерства цифрової трансформації: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text>.
20. Барбашин С.В. Адміністративно-правове забезпечення надання електронних довірчих послуг в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2026. 244 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 05.04.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026

Дата публікації: 10.05.2026

© Лютіков П.С., Черненко О.М., Барбашин С.В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0